

צביעות ומחלוקת

פרשת קרח, (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
[הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', ומדוע תתנשאו על קהל ה'?" (במדבר טו, א)

הדיבורים הללו קוסמים ביופיים. אמת שכולם שווים לפני רוממות הדר שכינה, ואין מקום להתרברבות איש על רעהו. (לכן אמר קורח אותו מִשֵּׁל אודות טלית שכולה תכלת אם צריכה לציצית, ובית מלא ספרים אם זקוק למזווה [סנהדרין קי] – כי הרי כולם קדושים ולא צריכים מנהיג-על) אבל בדורו של קרח, וכמו כן בכל דור ודור, עלינו לדעת שיש דיבור יפה ונהדר, אבל אין מאחוריו שום כלום. לא כל מה שהוא נוצץ הוא זהב, ויוכל להיות בסך הכל נחושת ממורק. וכמה מגוחך הדבר שאחרי כל המליצות המצוחצחות שקרח מפזר, הוא מציב מועמד הראוי ביותר (לפי דעתו) למשרת כהונה גדולה, הלא זהו הוא בעצמו!! [לעומת זאת, כמה יפה ביותר התנהגותו של אהרן הכהן שנמנע מלגשת להקריב קרבן, עד שהפציר בו משה רבנו "כי לכך נבחרת", כלומר, משום סירוב זה גופא נבחרת. (רש"י על ויקרא ט, ז).]

קורח קורא תגר "ומדוע תתנשאו על קהל ה'" (במדבר טו, א) בזמן שהוא בעצמו רוצה להתנשא על כולם, בבחינת "כל הפוסל, במומו פוסל" (קידושין ע:).

אמת היא שמכל סוגי הרשעים שיש בעולם, אין רע יותר מאשר הצבוע –

- כדברי "חובות הלבבות" (שער פרישות, פ"ג) "המחניפים באמונה ובפרישות, בעבור שיבטחו בני אדם בהם... והם הכת הרעה שבכל כיתות בני אדם... ומגונה מכולם".
- וכן ב"מסילת ישרים" (תחילת פרק כ"ב) "הצבועים אשר אין בעולם רע מהם".
- ויש להביא לכך ראיה מדברי ינאי המלך לאשתו "אל תתיראי מן הפרושין, ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין, שמעשיהן מעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס" (סוטה כב:). מכיון שהגמרא מביאה שבחר דוקא דוגמא זו ממי שיש ליזוהר, סימן שזהו המסוכן ביותר. (ובכן חז"ל התירו לדבר על הצבוע לשון הרע, כדי להציל את הציבור מלהגרר אחריו, רש"י על יומא פו: 'מפרסמים את החנפים').

קרח היה בעל כשרון-הנאום וידע איך למשוך לבותיהם של התמימים לבוא לפקפק במצוות ה'.
"התחיל לומר להם דברי ליצנות. אמר:

אלמנה אחת יש בשכונתי והיה לה שדה. באתה לחרוש, אמר לה משה "לא תחרוש בשור וחמור" (דברים כב, ו). באתה לקצור אמר לה, תני לקט שכחה ופאה. באתה לעשות גורן אמר לה, תני לי תרומה מעשר ראשון ומעשר שני. הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו. מה עשתה אותה עניה? מכרה את השדה וקנתה שתי כבשות, כדי ללבוש מגיזותיהן וליהנות מפירותיהן (=קָלָב). כיון שילדו, בא אהרן ואמר, תני לי את הבכורות. הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו. הגיע זמן הגיזה, גזזה אותן. בא אהרן ואמר לה, תני לי ראשית הגז. אמרה: אין בי כח לעמוד באיש הזה, הריני שוחטתן ואוכלתן. בא אהרן ואמר, תני לי הזרוע והלחיים והקבה. אמרה, אחרי ששחטתי אותן לא ניצלתי מידך? הרי הם חרם עלי. אמר, אם הם חרם הרי הם כולם שלי, שכתוב "כל חרם בישראל לך יהיה" (במדבר יח, יז).
נטלן והלך לו, והניחה בוכה". (מדרש תהלים א' פסוק "ובמושב לצים לא ישב").

ברור הדבר שקרח לא סיפר כאן מעשה שהיה, כי הרי עדיין לא נכנסו לא"י ולא היו להם שדות לתת מהם תרומות ומעשרות. וגיבוב כל המתנות הללו בצפיפות כזאת לא היתה אלא להעלות חמה. ואנו מתארים לעצמנו איך ציבור המקשיבים ניצודו בליצנות כזאת, שהלועגים לתורת ה' עורכים ברוב כשרון (וכמו בדורנו אנו) ולבסוף מגיעים לכפירה במצוות ה' מסיני. אבל תחילת הנפילה של השומעים היתה שראו אותו כקדוש וחסיד, ולא ידעו להבחין מה בין דיבור חיצוני לבין עקלקלות שבלב.

ועל זה גופא יש לשאול, **כיצד על בני הדור לדעת איך לתפוש מי הוא הצבוע, וכיצד ידע האדם עצמו אם אין יצרו הרע מוליכו שולל?**

ר' ישראל סלנטר האיר אור גדול של ביקורת-עצמית בנושא זה של "נגיעות", כלומר כשיש איזו שהיא טובת הנאה פנימית או חיצונית, אזי כל פעולה או דיבור חשודים, אע"פ שמבחוץ הוא נראה לש"ש.

- מושג זה מופיע בנזיר [דף כג:] כאשר יעל פתתה את סיסרא (כדי להחליש את כוחו) וע"י זה יכלה להרוג אותו ולהציל בכך את כלל ישראל. חז"ל שואלים "והא קמתהניא", כלומר אפילו אם נתכוונה לשם שמים, אבל אם נהנית הנאה גופנית הרי זה נשאר סתם עבירה. ועונים חז"ל: "כל טובתן של רשעים, רעה היא אצל צדיקים". כלומר, היא הרגישה גועל-נפש מן זוהמא שלו. ולכן כאשר אין לה הנאה פרטית, אפשר כבר להניח שהצדקת כיוונה לשם שמים. ולכן, מבאר ר"י סלנטר, כאשר יש איזו שהיא טובה אישית, יש תמיד לפקפק ולעיין היטב אם זו מצוה.

- (כן מצאנו בכתובות [דף פה:] רבי פנחס גער בשני אמוראים שנהגו לתפוש לבעל חוב במקום שחב לאחרינא ואמר להם "קאקי חיורי [אווזים לבנים. ע"ש, "הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה". ברכות נז.] – משלחי גלימי דאינשי?". זאת אומרת, הם פסקו פסק מסוים שהיה בזה הטבה ממונית לעצמם, ולכן זה חשוד.

- וכך מצאנו שלא ממנים אפילו כהן גדול לבית הדין העוסק בעיבור השנה, למרות קדושתו העצומה, שמא מחמת "נגיעות" שלו מפני חשש צינה בטבילתו ביום הכיפורים שיחול בעוד כחצי שנה אח"כ, הוא כבר יחליט עכשיו נגד הוספת חודש אדר נוסף, המאחר את בואו של יוה"כ לימים צוננים עוד יותר. (סנהדרין יח:).

- וכן הדריכונו חז"ל: הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו". (סנהדרין עו: עיי"ש רש"י).

- וקבעו לנו "כל ת"ח שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה, שומעים לו. ואם לאו, אין שומעין לו". (קידושין ע:).

הרי ברור מכאן שגם בגדולי גדולים עלול יצה"ר להסתתר, וצריכים בדיקה "ותשועה ברוב יועץ".

בענין קרח, חז"ל מלמדים כי "עיניו הטעותו" (במד"ר יח). הוא ראה בחזון שושלת של גדולה יוצאת ממנו, היינו שמואל הנביא ועשרים וארבעה משמרות לוייה. נוסף לכך, היה לו מכשול כי היה עשיר מופלג, ויפהפה בשערותיו המתולתלות (תנחומא, קרח). מי שדעתו נוחה מעצמו ואינו רואה בעצמו חסרונות, הרי הוא מועד ליפול. (ע"ע יומא כב: "מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול, מפני שלא היה בו שום דופי").

ועוד יש סימן היכר גדול מאד לתפוש מי הוא הצבוע שאין תוכו כברו – אם הוא מסרב להפגש ולדון עם בעלי מחלוקתו. כאשר משה רבנו קרא להם לבוא ולהיווכח, קרח סירב "לפי שהיה פקח ברשעו, אמר אם אני משיבו, יודע אני בו (במשה) שהוא חכם גדול ועכשיו יקפחני בדבריו, ואני מתרצה לו בעל כורחי. מוטב שלא אזקק לו" (במד"ר יח).

הצבוע מסתגר ומתבצר בשלו, ואינו מעוניין לשמוע את דעתו של הצד שכנגדו. אמרו חז"ל: "כפות תמרים" – אלו ת"ח שכופין את עצמן ללמוד תורה אלו מאלו" (ויק"ר ל/יא). חז"ל נוהרו בסימן זה, ופעם אירע כאשר ב' אמוראים מופלגים ישבו, וביקש א' מהם לקום לכבוד גניבא (=שם חכם) העובר לפנייהם כי היה סבור לקיים מצוות כבוד ת"ח, דָּחָהוּ השני וענה, "מפני פלגאה (=בעל מחלוקת) נקום?!"
(גיטין לא: ועיין גיטין ז. מה הם מעשיו של גניבא) כלומר, בזה גניבא הפסיד את הגדרתו כת"ח עם כל המשתמע מכך.

האדם נבדק בכך אם הוא יוכל להודות בטעויותיו.

הנה הרמב"ם סיים "פירוש המשניות" שלו (סוף מסכת עוקצין) באומרו התנצלות שעלול להיות שטעה פה ושם במה שכתב, כי כתב בעת נסיעה בדרך ים ובנידודיו ממקום למקום, לכן "מי שירצה לכתוב לתפוש (=בטעות של הרמב"ם) שיתפוש, ואינו ראוי לגנותו בתפישה זו אבל מושכר הוא מה' על זה, **אהוב אצלי**. לפי שהיא מלאכת ה' (וצריכים לנקותה מכל סיג)" עכ"ל.

כלומר, ת"ח הוא זה שמעוניין בבירור הויכוח ואינו משתמט מלהפגש עם מתנגדיו. ובכן יש ציווי לדורות "ולא יהיה כקרח ועדתו" (במדבר יז, ה) ואמרו בסנהדרין (קי.) מכאן אזהרה לא להחזיק במחלוקת. (רמב"ן, "ספר המצוות", שורש ח', הכליל זאת כאחת מתרי"ג המצוות). ובא ללמדנו גם סימן-היכר ממי ליהרהר, שמא הוא מהצבועים, המביאים הרס רב לעולם. כל שכן שאיננו בסוג של "תלמיד חכם", כמאמרם "כל ת"ח שאין תוכו כברו, אינו ת"ח ונקרא נתעב ונאלח". (יומא עב:).

עוד בענין המחלוקת: [דתיים ושאינם שומרי דת / בעל ואשתו]

(1) תופעה מצערת יש בעולם. על פי רוב אין האדם מתקוטט עם אנשים הרחוקים ממנו במקום או בדעות, כי הרי אינו מכיר אותם או שהם גרים בעיר אחרת. המריבות הן עם אלו שנמצאים עמו בצוותא, עם קרוביו ועם שכניו, עם עמיתיו בעבודה או בבית הכנסת, וכן עם בני משפחתו, אשתו או בניו. כי המריבה נוצרת מתוך חיכוכים המתהווים בין אנשים הנמצאים ביחד במקום אחד. אבל אין מחלוקת עם מי שאין לו אתו שום עסק. כן המריבות שכיחות יותר בין דתיים עם דתיים אחרים ממה שיש בין דתיים לחילונים. בגלל כמה שינויים קלים בארחות מחשבה, או בהתנהגויות דתיות, תווצר מריבה. מה שאין כן, עם כלל ציבור החילונים יש ניתוק וממילא אין מקום למריבה. ולכן, אין זו "חכמה גדולה" להתגאות ב"אהבת ישראל" כאשר זו מופנית ל"כלל ישראל" או לציבור הנמצא בעיר אחרת (כי הלא אין לו שום שיח ושיג אתם). **הנסיון הוא כיצד מתנהג האדם עם מקורביו הנמצאים אתו יום יום.**

(2) עוד נקודת תורפה יש, כאשר בודקים מה יחסו של האדם לאשתו.

למרבה הצער, די שכיח שאיזה בן-תורה נמצא עם אשתו במצב מתוח, או של קרירות או נימוס מאולץ. סיבת קלקלה זו היא בגלל שלפעמים בני-מעלה מזלזלים באחרים שהם פחותי-דרגה מהם. (עיין על כך מהר"ל, "נתיבות עולם", ענה פ"ז). בזאת, השכלתם מהווה להם מכשול.

וישנה עוד סיבה לכך. מפני שהוא מכובד אצל הזולת (מכריו שמחוץ לבית, המגזימים בכבודו כי אינם מכירים אותו באמת) אבל אשתו שהיא הרי מכירה את חסרונותיו, כי היא נמצאת אתו כל שעות היום ואינה מגזימה לכבד אותו ביותר ממעלתו האמתית, ממילא יצרו הרע מוצא מקום לחרחר ריב.

דברי חז"ל הם "כְּרָכָא דכולא ביה" [עיר שיש בה הכל] – וגם על זה דיברו.

- "הָיוּ עֹלֹב וּשְׁפֵל-רוּחַ בְּפִנֵּי כָל הָאָדָם, וְלֹאנְשֵׁי בֵיתָךְ (=אשתך) יוֹתֵר מִכָּל אָדָם. וְאִם תִּתְרַעַם וּתְלַחֵם עִם בֵּיתָךְ, סוֹפֵךְ לְגִיחָנָם" (מסכת דרך ארץ זוטא, פ"ג וע"ע כלה רבתי תחילת פ"ז).
- עוד יותר מזה אמרו, שמי שהוא 'מקפיד' (=כועס בלבו, ולא בפיו, כן פירש "מסילת ישרים", פרק י"א, בענין הלל הנשיא) יפסיד גילוי אליהו, כלומר מן שמים לא יגלו לו הבנת התורה באמת. (כלה רבתי, סוף פרק חמישי, והדבר מפורש יותר ב"ראשית חכמה", שער הענוה, סוף המעלה התשיעית).
- חובה זו מפורשת ביבמות (סב): "האווהב את אשתו כגופו..." ומפרש ר"ח ויטאל (ניספר הליקוטאים, פרשת עקב, ד"ה כי לא על הלחם לבדו) שמצות "ואהבת לרעך כמוך" כמוך ממש, מתקיימת בבת זוגו של האדם.

וכך כתב "פלא יועץ" (ערך "אהבת איש ואשה") "ואם עוברת על דעתו ומכעיסו, ישמור רוחו לבל יכעוס... רק בפה רך וחיך מתוק יוכיחנה ועל כל פנים עול יסבול ויהיה עלוב ולא עולב ויקבל עליו דין שמים בשמחה, כי מה' אשה לאיש (=כלומר, הקב"ה זיווג לו זיווג זה). ולפי מאמר חז"ל (עירובין מא:): שמי שיש לו אשה רעה אינו רואה פני גיהנם, היה ראוי לבקש (שיהיה לו) אשה רעה, אם היה יכול לעמוד (=ולחצליח) בנסיון... אלא יקבל באהבה ויקבל שכר טוב בעמלו... ולפום צערא אגרא" עכ"ל.

כמה יפה כתב החיד"א: "ישתדל להעביר על מדותיו (שבזה מעבירים לו על כל פשעיו, ר"ה דף יז.) וישים אל לבו כי הרבה לחטוא, וכמה אלפים פעמים עשה נגד רצון ה', והכל עליו לתקן ומידו יבוקש. וכיצד יספיק לעשות סיגופים, ומה כחו לקבל יסורין? וזאת העצה לפי דברי רמ"ק (יתומר דבורה", סוף פ"ב) להעביר על מדותיו ובוזה מתכפרין לו פשעיו, וטוב לו זה יותר מכל הסיגופים ותעניות... בקש שלום ורדפהו. והדברים קל וחומר לבקש שלום אשתו. ודע דבמקום שיש מחלוקת, השכינה מסתלקת (עיין סוטה יז.) ובית שיש בו מחלוקת, הוא משכן סטרא אחרא" (עיין גיטין נב.) (תחילת "עבודת הקודש", א/ רז.) ♦ "ויכוין בכל פרט לכבוד השכינה" (שם, קטע ח', והאריך בזה הבי"ח, על טור או"ח סי' ר"פ ד"ה ויהא זהיר וכיו עיי"ש דבריו, וכדברי רמ"ק ב"יתומר דבורה" פרק ששי, וכן אריז"ל "שער המצוות" תחילת פרשת עקב, ד"ה מדת הנדיבות)

בסיכום. האדם נבדק מה מעלתו כאשר ה' בוחן מה טיב יחסו לאשתו. ודאי כי יש הרבה דברים שהם לא באותה דעה, ויש הרבה פרטים שהיא עושה בהם על דעת עצמה ולא לפי עצתו. אבל המשותף ביניהם והמאחד ביניהם הוא לאין ערוך יותר מכל הפרטים הקטנוניים המפרידים. יש לשקול את הדברים במאזני צדק. כל שכן, אם הבעל יקח לתשומת לבו שבכל דבר הוא מתנסה ונבחן לפני הקב"ה, ואם הוא נכשל בדבר גדול זה (של "שלום בית") הרי הוא משולל ממעלותיו, ועוד עתיד לתת דין וחשבון על כל מלה חריפה ועל כל עלבון שמעליב אותה. אונאת דברים היא מהעוונות הגדולים, עליה חרב בית המקדש (יקמצא ובר קמצא"). חז"ל הזהירו מאד "לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה, אונאתה קרובה". [ב"מ נט. / ע"ע מהרי"ל, "נתיבות עולם", אהבת ריע, פ"ב) / וחז"ל איימו בענשים הכי כבדים על כך. (ב"מ נח:)]

לימודים יקרי-ערך הללו נוכל ללמוד ממפלתו של קרח.